EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 1.12.2025.
COM(2025) 728 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Negodīgas tirdzniecības prakses direktīvas izvērtējums

{SWD(2025) 405 final}

1. IEVADS

Saskaņā ar 12. pantu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2019/633 par negodīgu tirdzniecības praksi starpuzņēmumu attiecībās lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē ("direktīva")[1] Eiropas Komisijai ir jāveic direktīvas pirmais izvērtējums un galvenie konstatējumi jāizklāsta ziņojumā. Šo dokumentu ir paredzēts izmantot kā minēto ziņojumu.

Attiecīgi šā ziņojuma pamatā ir direktīvas izvērtējums[2] un izklāstīti galvenie secinājumi un atziņas, kas gūtas direktīvas īstenošanas pirmajos gados. Tā kā izvērtēšana tika veikta agrīnā posmā, jo dažās dalībvalstīs ("DV") transponēšana aizkavējās, tās konstatējumi atspoguļo tikai īsu direktīvas noteikumu praktiskas piemērošanas periodu, un tie būtu jāskata šādā kontekstā.

Vispārīgāk runājot, šis ziņojums ir daļa no plašākiem centieniem stiprināt lauksaimnieku pozīciju lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē ("ķēde"), kā atspoguļots stratēģiskā dialoga ieteikumā par efektīvāku, līdzsvarotāku un samērīgāku satvaru negodīgas tirdzniecības prakses ("NTP")[3] novēršanai vai Komisijas politikas pamatnostādnēs 2024.–2029. gadam[4]. Saskaņā ar redzējumu par lauksaimniecības un pārtikas nozari[5] Komisija, pamatojoties uz spēkā esošo noteikumu izvērtējumu un valstu noteikumu pārskatīšanu, ierosinās turpmākas iniciatīvas, arī NTP direktīvas pārskatīšanu, lai īstenotu principu, ka lauksaimniekiem nevajadzētu būt spiestiem sistemātiski pārdot savus produktus lētāk par ražošanas izmaksām, un vienlaikus saglabātu kopējās lauksaimniecības politikas orientāciju uz tirgu.

Kopā ar citiem informācijas avotiem un pēc rūpīgas apspriešanās ziņojumā tiks sniegta informācija pārdomām par direktīvas turpmāku pārskatīšanu, bet netiks iepriekš noteikta tās darbības joma vai saturs.

2. VISPĀRĪGA INFORMĀCIJA, AVOTI UN POLITIKAS KONTEKSTS

Ekonomiskā vara arvien vairāk koncentrējas ķēdes lejupējos segmentos, un tas ir palielinājis iespēju ļaunprātīgi izmantot spēju aizstāvēt savas intereses. Šāda ļaunprātīga izmantošana bieži ietekmē lauksaimniekus un mazos piegādātājus, kuri atrodas vājākā pozīcijā attiecībās ar lielākiem, spēcīgākiem pircējiem[6]. Reaģējot uz šādām bažām, tika pieņemta direktīva, lai apkarotu NTP ķēdē, aptverot arī zvejniecības un akvakultūras nozares, un veicinātu NTP novēršanu un mazināšanu visā ES. NTP ietver praksi, kas būtiski atšķiras no labas komercprakses principiem, ir pretrunā labticības un godprātības principiem darījumos un ir viena tirdzniecības partnera vienpusēji uzspiesta otram. Tāda prakse var izraisīt nepamatotu un nesamērīgu ekonomiskā riska nodošanu vai radīt tiesību un pienākumu ievērojamu nelīdzsvarotību, palielinot lauksaimnieku un mazo piegādātāju finansiālo neaizsargātību un darbības nenoteiktību.

Direktīvā ir paredzēts minimālais saskaņošanas līmenis, nosakot to NTP sarakstu, kuras pircējiem ir aizliegts piemērot piegādātājiem. Tajā ir paredzēti minimālie noteikumi par izpildes panākšanu un sadarbību starp izpildiestādēm. Dalībvalstis var pieņemt vai saglabāt

[1] OV L 111, 25.4.2019., 59. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2019/633/oj.
[2] Pievienotais Komisijas dienestu darba dokuments par izvērtējuma ziņojumu ("SWD").
[3] Stratēģiskais dialogs par lauksaimniecības nākotni Eiropas Savienībā – Komisija.
[4] Politikas pamatnostādnes nākamajai Eiropas Komisijai (2024–2029) – Komisija.
[5] Redzējums par lauksaimniecības un pārtikas nozari – Komisija.
[6] SWD(2018) 92 final, 20. lpp.

noteikumus, kas pārsniedz direktīvā uzskaitīto NTP sarakstu, ja tie ir saderīgi ar iekšējā tirgus noteikumiem.

Direktīvas transponēšanas termiņš bija 2021. gada 1. maijs[7], bet ne visas dalībvalstis līdz 2022. gada decembrim to bija pilnībā transponējušas[8]. Komisijas veiktajās transponēšanas un atbilstības pārbaudēs atklājās atšķirības dalībvalstu veiktajās transponēšanas izvēlēs. Lai gan dažās dalībvalstīs jau iepriekš bija spēkā esoši noteikumi vai tie pārsniedza direktīvā noteikto minimālo saskaņošanas apjomu, citās nebija iepriekš spēkā esošu noteikumu vai tie bija ļoti līdzīgi minimālajam saskaņošanas līmenim. Atbilstības pārbaudēs atklājās arī atšķirības valstu transponēšanas tiesību aktu sniegtajā aizsardzības līmenī saistībā ar iespēju pircējiem atcelt ātrbojīgu produktu pasūtījumus saskaņā ar 3. panta 1. punkta b) apakšpunktu, maksājumu pieprasīšanu, kā minēts 3. panta 2. punkta b) apakšpunktā, un 3. panta 4. punkta transponēšanu, saskaņā ar kuru dalībvalstīm jānodrošina, ka direktīvā uzskaitītās melnā un pelēkā saraksta NTP ir obligātas normas, kas prevalē pār citiem noteikumiem, kurus piemērotu piegādes līgumam.

Izvērtējumā galvenā uzmanība tika pievērsta direktīvas īstenošanai no ES perspektīvas, vienlaikus sniedzot pārskatu par situāciju dalībvalstīs pēc transponēšanas. Tajā tika izvērtēta direktīvas efektivitāte, lietderība, saskaņotība, ES pievienotā vērtība un atbilstība tās pamatmērķiem, proti, apkarot NTP, nodrošināt pienācīgu izpildi, novērst piegādātāju bailes un nodrošināt vienlīdzīgus konkurences apstākļus visā ES.

Izvērtējums tika veikts ar ārēja pētījuma palīdzību (“atbalsta pētījums”)[9], un tā pamatā bija dažādi avoti, to vidū iepriekšējie Komisijas ziņojumi, piemēram, tās 2021. gada oktobra ziņojums par direktīvas transponēšanas un īstenošanas stāvokli[10] un 2024. gada aprīļa starpposma ziņojums[11]. Papildu ieguldījums ietvēra mērķorientētas aptaujas, intervijas un gadījumu analīzi, regulāru informācijas apmaiņu ar izpildiestādēm, *JRC* ikgadējo publisko aptauju lauksaimniekiem un piegādātājiem[12] un ikgadējos dalībvalstu ziņojumus[13]. Tika ņemts vērā arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas (EESK)[14] izvērtējuma ziņojums un izpildiestāžu gada darbības pārskati[15].

Izvērtējums notika vienlaikus ar plašāku pasākumu kopumu, ko Komisija veica, lai kliedētu lauksaimnieku paustās bažas[16], ieskaitot mērķorientētu lauksaimniecības tirgus kopīgās organizācijas (TKO) regulas[17] pārskatīšanu, ES Agropārtikas ķēdes novērošanas centra

[7] Direktīvas 13. panta 1. punkts.
[8] SWD, 3. iedaļa.
[9] Izvērtēšanas atbalsta pētījums par Direktīvu (ES) 2019/633 par negodīgu tirdzniecības praksi starpuzņēmumu attiecībās lauksaimniecības un pārtikas piegādes ķēdē (DOI: 10.2762/2191333).
[10] COM/2021/652 final
[11] COM/2024/176 final un SWD/2024/106 final/2.
[12] Negodīga tirdzniecības prakse – *JRC*.
[13] Direktīvas 10. panta 2. punktā noteikts, ka dalībvalstīm katru gadu līdz 15. martam jānosūta Komisijai ziņojums par savām izpildes panākšanas darbībām.
[14] Direktīvas (ES) 2019/633 izvērtēšana – EESK.
[15] Direktīvas 10. panta 1. punktā ir noteikts, ka izpildiestādēm ir jāpublicē gada pārskats par savu darbību. Saite uz ziņojumiem: Negodīga tirdzniecības prakse – Komisija.
[16] ES pasākumi lauksaimnieku bažu kliedēšanai – Komisija.
[17] COM/2024/577 final.

(*AFCO*)[18] izveidi un pētījumu par mehānismiem taisnīgas atlīdzības nodrošināšanai lauksaimniekiem[19].

[18] *AFCO* – Komisija.

[19] Pētījums par regulatīvām un brīvprātīgām shēmām taisnīgai lauksaimniecības atlīdzībai (DOI: 10.2762/0016025).

3. GALVENO KONSTATĒJUMU KOPSAVILKUMS

Šajā iedaļā ir apkopoti galvenie izvērtējuma konstatējumi. Pamatojoties uz vislabākajiem pieejamajiem pierādījumiem, ir svarīgi ņemt vērā iepriekš minētos ierobežojumus, jo īpaši īso laikposmu starp direktīvas pilnīgu īstenošanu un tās izvērtēšanu. Minētais kopā ar ierobežoto datu pieejamību komercattiecību konfidenciālā rakstura, ārējo satricinājumu, piemēram, Covid-19 un Krievijas agresijas kara pret Ukrainu dēļ, kā arī no tiem izrietošās inflācijas un resursu izmaksu pieauguma dēļ apgrūtināja direktīvas īstenošanas ietekmes nošķiršanu no plašākām norisēm.

3.1.LIETDERĪBA

Izvērtējumā tika aplūkots direktīvas ieguldījums NTP apkarošanā, tās rašanās novēršanā, negatīvās ietekmes uz lauksaimniekiem mazināšanā un pienācīgas izpildes atbalstīšanā. Tajā tika aplūkota arī direktīvas neparedzētā ietekme[20].

Šķietami mazāka NTP sastopamība, bet atšķirīgi viedokļi visā ķēdē

Pamatojoties uz pieejamajiem pierādījumiem, pagaidām nebija iespējams apstiprināt, ka NTP izplatība pēc direktīvas īstenošanas ir būtiski samazinājusies. Tomēr jaunākās *JRC* aptaujas dati liecina, ka paziņoto NTP skaits ir samazinājies. Turklāt citi kvantitatīvie un kvalitatīvie dati liecina par uzlabojumiem maksājumu kavējumu samazināšanā gan attiecībā uz ātrbojīgām precēm, gan precēm, kas nav ātrbojīgas[21], kā arī uz dažām citām NTP, ar ko biežāk saskaras piegādātāji.

Visā ķēdē viedokļi atšķīrās – lauksaimnieki un piegādātāji ziņoja par pozitīvām tendencēm, savukārt citu segmentu pārstāvji pauda ne tik viendabīgus viedokļus. Proti, pircēji pauda skeptisku attieksmi par direktīvas ietekmi, vienlaikus arī norādot, ka vairumtirgotāju un mazumtirgotāju centieniem panākt atbilstību, pārskatot līgumus un apmācot darbiniekus, ir bijusi būtiska nozīme NTP samazināšanā.

Atšķirīgi piegādātāju informētības līmeņi

Saskaņā ar *JRC* aptaujas datiem respondentu informētības līmenis svārstās no 62 % līdz 76 % atkarībā no piegādātāju veida, un dažādās aptaujas kārtās nav vērojama kāda skaidra tendence. Ieinteresētās personas ārpus ES dalībvalstīm arī ziņoja par zemu informētības līmeni un problēmām sūdzību iesniegšanā.

Lai gan dažas izpildiestādes bija koncentrējušās uz izpratnes veicināšanas un informēšanas pasākumiem jau no pirmajiem direktīvas īstenošanas gadiem, informētība kopumā bija zema, jo īpaši lauksaimnieku un mazāku piegādātāju vidū, galvenokārt tāpēc, ka kopš direktīvas pilnīgas īstenošanas ir pagājis īss laiks. Lielākie piegādātāji un pārstrādātāji ziņoja par mērenu informētības līmeni, bet arī minēja grūtības izprast savas tiesības un pienākumus saskaņā ar direktīvu.

Mazs sūdzību skaits

Papildus zemajam piegādātāju informētības līmenim visās dalībvalstīs pirmajos īstenošanas gados tika saņemts tikai ierobežots skaits sūdzību. Saskaņā ar *JRC* 2024. gada aptauju tikai

[20] SWD, 4.1. iedaļa.
[21] Atbalsta pētījums, 20. lpp.

52 % respondentu zināja, kur iesniegt sūdzību. Lai risinātu šo problēmu, izpildiestādes savus sākotnējos centienus koncentrēja uz gadījumiem, kas kalpo norādījumu sniegšanai, vai palielināja *ex officio* (pēc savas iniciatīvas) veikto izmeklēšanu skaitu.

JRC gada aptaujas dati liecināja par vairākiem iemesliem, kāpēc piegādātāji, saskaroties ar NTP, par tiem neinformē izpildiestādes. 29 % respondentu kā būtisku šķērsli minēja bailes no atriebības, savukārt citi ziņotie šķēršļi ietvēra uzskatu, ka daži NTP veidi ir ierasta prakse un nav vērts par to ziņot (20 %), vai arī neticību izpildiestāžu spējai rīkoties (19 %).

Bažas par konfidencialitāti un bailes no atriebības bija īpaši izplatītas, par ko liecināja dalībvalstu gadījumu analīze (BE, ES, NL, SE). Šajā gadījumu analīzē tika atklāts, ka valstu procesuālie noteikumi var paredzēt noteiktas informācijas izpaušanu procesa laikā, lai aizsargātu pircēja tiesības uz aizstāvību, un tas rada bažas piegādātājiem par iespējamo atklāšanas risku un pastiprina to nevēlēšanos iesniegt sūdzības.

Lai gan direktīva ļauj ražotāju organizācijām ("RO") un citām piegādātāju organizācijām, kurām ir likumīga interese, iesniegt sūdzības savu biedru vārdā, izvērtējums parādīja, ka šis mehānisms nav ticis izmantots. Vienlaikus anonīmi sniegta informācija izrādījās potenciāli vērtīgs tirgus informācijas avots izpildiestādei – tas ir veids, kā sniegt informāciju *ex officio* izmeklēšanas un nozaru izmeklēšanas vajadzībām. Tomēr ļoti koncentrētās nozarēs, kurās trauksmes cēlēju anonimitāti joprojām var būt grūti garantēt, vēl arvien tika novērotas problēmas.

Pastiprinātas izpildes panākšanas darbības, bet joprojām būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm

Izvērtējums parādīja, ka izpildes panākšanas darbību skaitu un veidu lielā mērā noteica valstu stratēģiskās prioritātes, kas atspoguļo dažādas īstenošanas pieejas[22]. Atbilstoši direktīvas uzsvaram uz atturēšanu, izmantojot iedarbīgus, samērīgus un atturošus sodus, izpildiestāžu sākto izmeklēšanu skaits pakāpeniski palielinājās gan *ex officio*, gan pēc sūdzības saņemšanas. Kopumā laikposmā no 2021. līdz 2024. gadam tika sāktas 4610 izmeklēšanas, no kurām aptuveni 53 % šajā periodā tika slēgtas (2462 slēgtas izmeklēšanas). No šā skaita četras dalībvalstis (ES, IT, CY, HU) veica 90 % izmeklēšanu, savukārt 13 citas dalībvalstis veica mazāk nekā 5 izmeklēšanas.

Lai gan kopējais izmeklēšanu skaits ES joprojām ir salīdzinoši neliels salīdzinājumā ar pārdošanas darījumu apjomu šajā nozarē, augšupejošā tendence liecina, ka pieaug iestāžu iesaiste NTP apkarošanas jomā. Tomēr dažās dalībvalstīs netika ziņots par izmeklēšanām, bet citās to skaits bija salīdzinoši neliels, kas liecina par nepieciešamību turpināt izmantot *ex officio* izmeklēšanu potenciālu.

Pamatojoties uz dalībvalstu ziņojumiem, izvērtējumā tika konstatēts, ka aptuveni viena trešdaļa no izmeklēšanām, kas slēgtas laikposmā no 2021. līdz 2024. gadam, tika pabeigtas, konstatējot pārkāpumu, un to rezultātā tika piemērotas sankcijas (t. i., kopumā 754 pārkāpumi). Laikposmā no 2022. līdz 2024. gadam par pārkāpumiem tika noteikti naudas sodi 41,9 miljonu EUR

[22] SWD, VI pielikums.

apmērā. Kopumā sodi tika uzskatīti par iedarbīgu veidu, kā sekmēt atbilstību, pateicoties to preventīvajai ietekmei, tomēr sodu skaits un smagums dažādās dalībvalstīs bija atšķirīgs, atspoguļojot spēkā esošā tiesiskā regulējuma plašo klāstu. Ar reputāciju saistīti pasākumi, piemēram, kauninošanas pieeja, kopumā tika uzskatīti par iedarbīgiem, jo īpaši attiecībā uz pircējiem, kas orientēti uz patērētājiem.

Turklāt vairākas dalībvalstis izstrādāja citas preventīvas pieejas, lai veicinātu atbilstību, atvieglotu dialogu vai risinātu strīdus agrīnā posmā. Šādas pieejas kopumā tika uzskatītas par svarīgām un efektīvām cīņā pret NTP. Piemēram, "lielie pircēji" Īrijā ir iecēluši iekšējās amatpersonas, kas atbild par NTP noteikumu ievērošanu, savukārt Austrijā un Somijā izveidots mediatora vai ombuda amats kā sākotnējais kontaktpunkts.

Izvērtējums arī parādīja, ka dažas ieinteresētās personas uzskata, ka citi izpildiestāžu īstenotie preventīvie pasākumi, piemēram, izpratnes veicināšanas kampaņas, ir mēreni lietderīgi, savukārt mazumtirgotāji un liela daļa lauksaimniecības nozares pārstāvju uzskata, ka rakstisku līgumu obligāta izmantošana kopumā ir noderīga cīņā pret NTP.

Vēl tika aplūkoti tāda veida pasākumi kā papildu korektīvie un/vai kompensācijas mehānismi, kas pieejami dažās dalībvalstīs. Tie ietver pilnvaras saņemt konkrētus solījumus no pircēja, izdot atbilstības rīkojumus vai piemērot civiltiesiskus aizsardzības līdzekļus, piemēram, līguma noteikumu anulēšanu, maksas atgūšanu vai zaudējumu atlīdzināšanu. Dažas izpildiestādes uzskatīja, ka koncentrēšanās uz piegādātājiem nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu ļauj reaģēt ātrāk un mērķtiecīgāk nekā sodi. Tomēr šo mehānismu pieejamība un izmantošana, kas direktīvā nav skaidri prasīta, dažādās dalībvalstīs atšķirās.

Izpildiestāžu sadarbība

Izvērtējumā tika uzsvērtas pozitīvas norises saistībā ar NTP tīkla darbu, ko izpildiestādes lielā mērā uzskatīja par tādu, kas ir palīdzējis uzlabot savstarpējo sadarbību.

Tomēr izvērtējums parādīja, ka izpildes panākšanas centieni galvenokārt bija vērsti uz NTP, kas notiek vienā dalībvalstī, un pārrobežu izmeklēšanas gadījumu skaits ir neliels. Pašreizējā tiesiskā regulējuma ierobežojumi attiecībā uz konfidenciālas informācijas apmaiņu pārrobežu lietās un nevienmērīgas izpildes panākšanas spējas radīja problēmas panākt patiesi vienlīdzīgus konkurences apstākļus. Komisijas nesenais priekšlikums šajā jautājumā tiek uzskatīts par pozitīvu soli ceļā uz esošo trūkumu novēršanu[23].

3.2.EFEKTIVITĀTE

Izvērtējumā tika novērtētas ar direktīvas īstenošanu saistītās izmaksas un ieguvumi, ņemot vērā dalībvalstu un izpildiestāžu administratīvās izmaksas un darbības izmaksas piegādātājiem un/vai pircējiem[24].

Nosakāmi ieguvumi lauksaimniekiem, bet kvantificēšana joprojām ir problēma

NTP ietekmes uz lauksaimniekiem un mazajiem piegādātājiem veidu un smaguma pakāpi nosaka tādi faktori kā tas, cik lielā mērā lauku saimniecības ir apvienojušās un vai NTP ietekme uz patērētājiem ir tieša vai netieša, proti, to saņem pastarpināti caur piegādes ķēdi. Izvērtējumā,

[23] COM/2024/576 final.
[24] SWD, 3. iedaļa.

piemēram, tika konstatēts, ka lauksaimnieki, kuri nav RO dalībnieki un kurus NTP ietekmē tieši, parasti ir vairāk pakļauti ekonomiskiem riskiem.

Tā kā maksājumu kavējumi bija visbiežāk ziņotā NTP, kam bija ievērojamas negatīvas sekas, ņemot vērā to graujošo ietekmi uz naudas plūsmu, atbalsta pētījumā tika aplēsti potenciālie ieguvumi lauksaimniecības nozarei, ko lauksaimniekiem sniegtu maksājumu kavējumu novēršana. Atbalsta pētījumā tika norādīts, ka direktīvas rezultātā uzlabotos samaksas termiņi, naudas plūsmas pārvaldība un paredzamība lauksaimniekiem un mazajiem piegādātājiem. Tas savukārt samazinātu paļaušanos uz aizdevumiem, sekmētu kredītspēju un samazinātu maksātnespējas risku, potenciāli atbrīvojot resursus investīcijām. Aplēstā vidējā priekšrocība, kas izriet no papildu gada naudas plūsmas uz vienu piegādātāju (ieskaitot lauku saimniecības), svārstījās no aptuveni 16 000 EUR Polijā līdz gandrīz 175 000 EUR Francijā[25].

Pēc maksājumu kavējumiem nākamā NTP ar vislielāko negatīvo ekonomisko ietekmi uz lauksaimniekiem, bija pasūtījumu atcelšana pēdējā brīdī, jo īpaši attiecībā uz ātrbojīgiem produktiem, un komercriska novirzīšana, vienpusēji mainot līguma noteikumus vai pieprasot obligātas iemaksas, lai segtu pircēja zaudējumus. Šāda prakse varētu radīt ieņēmumu zaudējumus un biežāk pakļaut lauksaimniekus un mazos piegādātāju neparedzamām izmaksām.

Lauksaimniekiem bieži bija grūti kvantificēt NTP ekonomisko ietekmi, jo viņi parasti uztver ietekmi relatīvā izteiksmē, piemēram, saistībā ar ražas rezultātiem, tirgus svārstībām vai citiem ārējiem faktoriem. Ierobežotie pieejamie dati un sarežģītā direktīvas ietekmes nošķiršana apgrūtināja precīzas izmaksu un ieguvumu analīzes sagatavošanu, kuras pamatā būtu stabils hipotētisks novērtējums. Kad vien iespējams, direktīvas ietekme izvērtējumā tika novērtēta kvantitatīvi, bet citos gadījumos tika izmantots kvalitatīvs novērtējums un pārskats par ieinteresēto personu viedokļiem. Šajā ziņā uzņēmumu asociāciju aptaujas rezultāti liecināja, ka lielākā daļa aptaujāto uzņēmumu ir guvuši dažus finansiālus ieguvumus, kas izriet no direktīvas, tai skaitā no pārredzamiem un uzticamiem līguma noteikumiem (24 % no 228 atbildēm), vienpusēju līguma izmaiņu skaita samazinājuma (19 %) un pārredzamākām cenām (15 %)[26].

Papildus direktīvas finansiālajai ietekmei tika ziņots arī par kvalitatīviem ieguvumiem, tai skaitā par labāku dialogu un lielāku uzticēšanos un par taisnīguma kultūras veicināšanu ķēdē.

Direktīvas izmaksas lauksaimniekiem un piegādātājiem joprojām bija samērīgas ar ieguvumiem[27]

Izvērtējumā tika pētītas administratīvās izmaksas, kas izpildiestādēm un dalībvalstīm radās pēc direktīvas transponēšanas, un tika konstatētas būtiskas atšķirības atkarībā no valsts pieejas. Aplēses liecina, ka dalībvalstīs, kuras visaktīvāk veica izmeklēšanu, ikgadējās izpildes panākšanas izmaksas bija gandrīz 800 000 EUR.

Pielāgošanās izmaksas uzņēmējiem visā ķēdē, ieskaitot piegādātājus un pircējus, arī ievērojami atšķīrās. Saskaņā ar aplēsēm sākotnējās pielāgošanas izmaksas svārstījās no aptuveni

[25] Atbalsta pētījums, 135. lpp.
[26] Atbalsta pētījums, 63. lpp.
[27] SWD, 3. iedaļa.

12 miljoniem EUR Vācijā līdz 19 miljoniem EUR Dānijā, un mazumtirgotājiem bija vislielākās izmaksas uz vienu operatoru.

Kopumā izvērtējumā tika konstatēts, ka izpildes panākšanas izmaksas izpildiestādēm un pielāgošanās izmaksas uzņēmējiem, kas darbojas tikai vai galvenokārt kā piegādātāji, bija samērīgas ar ieguvumiem, kas gūti saistībā ar darījumdarbības prakses uzlabošanu. Turpretī pircēji uzskatīja, ka to pielāgošanās izmaksas, kas galvenokārt izriet no līgumu pielāgošanas, pārsniedz ieguvumus. Tas nebija pārsteigums, jo direktīvas mērķis ir aizsargāt vājākus piegādātājus no spēcīgākiem pircējiem. Tomēr netika atrasti pierādījumi, kas liecinātu, ka pircēju izmaksas būtu radījušas būtisku kaitējumu vai darbības traucējumus ķēdē.

3.3. ES PIEVIENOTĀ VĒRTĪBA

Izvērtējumā tika konstatēts, ka direktīvas ES pievienoto vērtību, jo īpaši tās ieguldījumu vienlīdzīgu konkurences apstākļu radīšanā, nosaka minimālā aizsardzības līmeņa nodrošināšana pret NTP piegādātājiem visā ES, jo īpaši dalībvalstīs, kurās aizsardzība iepriekš nepastāvēja[28].

Tomēr izvērtējumā arī tika konstatēts, ka, neraugoties uz direktīvas īstenošanu, joprojām pastāv būtiskas atšķirības valstu tiesību aktos un izpildes panākšanā. Konkrētāk, lielākā daļa ieinteresēto personu norādīja, ka šīs atšķirības ir viena no galvenajām problēmām, kas apdraud direktīvas ES pievienoto vērtību, un pircēji sasaista pastāvīgās valstu atšķirības ar vairākām neparedzētām negatīvām sekām, jo īpaši lielāku juridisko nenoteiktību un nekonsekventu izpildi pārrobežu lietās ES. Turklāt mazumtirdzniecības nozares pārstāvji ziņoja par citu neparedzētu ietekmi, ko izraisīja dažu dalībvalstu lēmums paplašināt aizsardzību pret NTP, attiecinot to arī uz lieliem piegādātājiem. Mazumtirdzniecības nozares pārstāvji uzskatīja, ka tas varētu nevajadzīgi mainīt spēku līdzsvaru par labu lieliem piegādātājiem, nodarot īpašu kaitējumu mazākiem pircējiem.

Vienlaikus citas ieinteresētās personas atšķirības starp dalībvalstīm vērtēja pozitīvāk un uzskatīja, ka, pieļaujot šādas atšķirības, dalībvalstis varētu labāk novērst konkrētus valstij raksturīgus apstākļus un ātrāk reaģēt uz jaunām problēmām.

Atbalsta pētījumā tika konstatēts, ka direktīvas saskaņotais prasību minimums kopumā ir veicinājis ES pievienoto vērtību, un tam kopumā piekrita piegādātāji un izpildiestādes, bet mazākā mērā pircēji[29], kuriem bija bažas par to, ka saskaņā ar direktīvas 9. pantu dalībvalstis var saglabāt vai ieviest stingrākus vai ļoti atšķirīgus valsts noteikumus, ko daži uzskatīja par problēmu vienotā tirgus brīvībām.

3.4. SASKAŅOTĪBA

Izvērtējumā tika konstatēts, ka direktīva papildina citus ES juridiskos instrumentus, tai skaitā TKO regulu[30] un tās ekvivalentu zivsaimniecības nozarē[31]. Šā plašākā politikas satvara ietvaros direktīvā ir atbalstīta TKO strukturālā pieeja, kuras mērķis ir stiprināt lauksaimnieku spēju aizstāvēt savas intereses, veicinot kolektīvu rīcību un nosakot vispārēju līgumu sistēmu. Tomēr ar direktīvu tiek risināti jautājumi, uz kuriem neattiecas TKO regula – tā nodrošina aizsardzību

[28] SWD, 4.2. iedaļa.
[29] Atbalsta pētījums, 91. un turpmākas lappuses.
[30] OV L 347, 20.12.2013., 671. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1308/oj.
[31] OV L 354, 28.12.2013., 1. lpp., ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1379/oj.

individuālu komercattiecību un darījumdarbības operāciju līmenī, piedāvājot mērķtiecīgu tiesisko regulējumu, kas aizsargā lauksaimniekus un mazākus piegādātājus no spēcīgāku pircēju konkrētas ļaunprātīgas rīcības.

Tāpat izvērtējumā tika norādīts, ka direktīva papildina ES noteikumus par maksājumu kavējumiem[32], tai skaitā nesen ierosināto Maksājumu kavējumu regulu[33], un vienlaikus uzsvērta tās atšķirīgā funkcija un pastāvīgā nozīme lauksaimniecības nozarei.

Netika konstatēti konflikti vai neatbilstības ar citiem juridiskajiem instrumentiem. Gluži pretēji, tika konstatētas svarīgas sinerģijas starp direktīvu un citām darbībām vai iniciatīvām, piemēram, ES konkurences noteikumiem un ES Rīcības kodeksu par atbildīgu pārtikas uzņēmējdarbības un tirgvedības praksi, ko kopš 2025. gada vidus sauc par "Agropārtikas kodeksu"[34].

3.5. NEMAINĪGA AKTUALITĀTE

Izvērtējumā tika konstatēts, ka ar direktīvu kopumā tiek samērīgi un līdzsvaroti risinātas pastāvošās vajadzības. Vienlaikus tajā tika apzinātas turpmākas rīcības iespējas, jo īpaši attiecībā uz direktīvas ieguldījumu lauksaimniecības nozares ekonomiskajā dzīvotspējā, noturībā un konkurētspējā un attiecībā uz jaunu NTP parādīšanos vai to pārmaiņām. Lai gan tika konstatēts, ka direktīva nodrošina stabilu un piemērotu satvaru, joprojām ir iespējas risināt mainīgās problēmas, piemēram, nodrošināt taisnīgu atlīdzību lauksaimniekiem un novērst jaunus NTP veidus. Ieinteresēto personu atsauksmes apstiprināja šo konstatējumu, lai gan viedokļi par direktīvas spēju novērst NTP pamatcēloņus un ietekmēt cenu noteikšanas mehānismus atšķīrās[35].

Daudzas iespējamo uzlabojumu jomas, kuras minēja ieinteresētās personas, tika apspriestas arī diskusijās, kas notika direktīvas pieņemšanas laikā, un secinājums ir, ka joprojām pastāv viedokļu atšķirības. Daži piegādātāji aicināja veikt tādus pasākumus kā direktīvas darbības jomas paplašināšana attiecībā uz apgrozījuma robežvērtībām vai ES mēroga aizlieguma ieviešana pārdošanai par cenu zem pašizmaksas, kas jau ir spēkā dažās dalībvalstīs[36]. Pircēji iebilda pret darbības jomas paplašināšanu šādā veidā un aicināja nodrošināt divvirzienu aizsardzību pret NTP, lai arī mazāki pircēji būtu aizsargāti no lielākiem piegādātājiem.

Papildus šīm ilgstošajām problēmām ieinteresētās personas arī norādīja uz nesenākām bažām par iespējamām jaunām NTP. Konkrētāk, šīs bažas bija saistītas ar tādu praksi, kas varētu apiet direktīvas prasības un novirzīt nesamērīgus riskus vai izmaksas uz piegādātājiem, tai skaitā slēdzot sarežģītākas ar pakalpojumiem saistītas vienošanās (piemēram, "maksā pēc skenēšanas"[37]), vai nosakot prasības, kas saistītas ar pircēju saistībām ilgtspējas jomā (piemēram, pircēju korporatīvās sociālās atbildības saistību nodošana piegādātājiem).

4. SECINĀJUMI, GŪTĀS ATZIŅAS UN TURPMĀKIE PASĀKUMI

[32] OV L 48, 23.2.2011., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/7/oj.
[33] COM(2023)533 final.
[34] Agropārtikas kodekss – Komisija.
[35] SWD, 4,3. iedaļa.
[36] Sk. 19. zemsvītras piezīmi.
[37] Šajā modelī piegādātājiem maksā tikai tad, kad mazumtirgotājs pārdod produktu galapatērētājam, nevis tā piegādes brīdī. Tas var praksē pagarināt direktīvā atļautos maksājumu termiņus.

Lai gan direktīva ir pilnībā īstenota tikai īsu laikposmu un dalībvalstu pieejas un ieinteresēto personu uzskati ievērojami atšķiras, sākotnējā pieredze saistībā ar direktīvu liecina par pozitīviem rezultātiem attiecībā uz NTP novēršanu un apkarošanu, un lielāka uzticēšanās piegādes ķēdei ir veicinājusi atbildīgāku darījumdarbības kultūru.

Tajā pašā laikā direktīvas izvērtējumā tika konstatēti vairāki trūkumi un problēmas. Turpmāk minētā gūtā pieredze izceļ jomas, kurās NTP regulējumu un tā piemērošanu varētu vēl vairāk stiprināt, tai skaitā, iespējams, pārskatot direktīvu.

- **Lauksaimnieku un piegādātāju informētības palielināšana par viņu tiesībām**. Šī ir būtiska joma turpmākai rīcībai, ko varētu risināt, uzlabojot piekļuvi informācijai, arī piegādātājiem, kas iesaistīti pārrobežu darījumos, vai piegādātājiem no trešām valstīm, vai veicinot mērķorientētus informēšanas vai apmācības pasākumus.

- **Pasākumu veikšana, lai uzlabotu izpildi un mazinātu "baiļu faktoru" piegādātāju vidū.** Bailes no atriebības joprojām ir šķērslis, kas attur piegādātājus ziņot par NTP, jo īpaši nozarēs ar augstu pircēju koncentrāciju un pircēju atkarību. Lai risinātu šo problēmu un mazinātu paļaušanos uz individuālām sūdzībām, izpildiestādes jau tagad varētu vairāk izmantot *ex officio* izmeklēšanas, kuru potenciāls dažās dalībvalstīs nav pilnībā izmantots. Vienlaikus RO un citām piegādātāju organizācijām, arī no trešām valstīm, varētu būt lielāka loma piegādātāju atbalstīšanā un sūdzību iesniegšanā to vārdā.

- **Pārrobežu sadarbības uzlabošana.** Procesuālie šķēršļi joprojām kavē konfidenciālas informācijas apmaiņu starp izpildiestādēm pārrobežu lietās. Komisija 2024. gada decembrī publicēja priekšlikumu par šā jautājuma risināšanu, un paredzams, ka tas nodrošinās stabilu sadarbības satvaru un novērsīs trūkumus, kas konstatēti saistībā ar NTP saskaņoto sarakstu, kurš noteikts ar direktīvu[38].

- **Uzraudzības uzlabošana, lai atbalstītu uz pierādījumiem balstītas politikas veidošanu.** Lai gan ir panākts progress datu vākšanā, izmantojot gada ziņojumus un aptaujas, ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai nodrošinātu konsekventu, salīdzināmu un stabilu NTP uzraudzību visā ES. Šajā ziņā iespējamā rīcība varētu ietvert labāk standartizētu, uzticamāku un kvantificējamu datu vākšanu vai visaptverošāku izvērtējumu veikšanu dalībvalstu līmenī par valstu transponēšanas tiesību aktu ietekmi.

- **Direktīvas nevienmērīgās piemērošanas novēršana**. Atšķirības dalībvalstu īstenošanas izvēlēs un izpildes praksē ir izraisījušas atšķirīgu direktīvas noteikumu interpretāciju vai stingrāku valsts noteikumu piemērošanu. Dažādi valstu noteikumi, arī ārpus direktīvas darbības jomas, var radīt atšķirības izpildes un pārraudzības jomā. Jāapsver, kā nodrošināt lielāku konsekvenci NTP apkarošanā.

- **Spējas reaģēt uz jaunām vajadzībām atvieglošana.** Lai gan tika ziņots tikai par ierobežotu skaitu jaunu NTP, ir svarīgi aktīvi meklēt jaunas problēmas un paredzēt izmaiņas tirgū. Turklāt ir jārīkojas, lai izvairītos no tā, ka lauksaimnieki ir spiesti

[38] COM/2024/576 final.

sistemātiski pārdot par cenu, kas ir zemāka par to ražošanas izmaksām, kā minēts redzējumā par lauksaimniecības un pārtikas nozari. Papildus NTP saraksta iespējamai paplašināšanai šo mērķu īstenošanas nolūkā ir jāturpina izvērtēt konkrētus jaunus instrumentus.

Lai gan Negodīgas tirdzniecības prakses direktīvas pārskatīšana ir jāveic piesardzīgi, jo direktīva ir bijusi pilnībā īstenota tikai salīdzinoši īsu laikposmu, ir skaidrs, ka atlikušo trūkumu un problēmu risināšanai būs vajadzīgas turpmākas pārdomas, lai noteiktu, kā direktīva un citi instrumenti varētu vislabāk atbalstīt lauksaimniecības nozares un visas ķēdes ekonomiskos rādītājus un vai var būt vajadzīgi papildu pasākumi, vienlaikus saglabājot kopējās lauksaimniecības politikas orientāciju uz tirgu. Pamatojoties uz šā izvērtējuma konstatējumiem un kā apstiprināts priekšsēdētājas Urzulas fon der Leienas runā par stāvokli Eiropas Savienībā 2025. gadā[39], Komisija plāno pārskatīt ES negodīgas tirdzniecības prakses tiesību aktu īstenošanu. Tās priekšlikumiem pārskatīt direktīvu tiks pievienots ietekmes novērtējums, kas aptvers dažādas iespējas iepriekš izklāstīto problēmu risināšanai, un tajā rūpīgi izvērtēs šo risinājumu ietekmi uz lauksaimniekiem un citiem ķēdes dalībniekiem.

[39] Stāvoklis Savienībā 2025. gadā – Komisija.